

ONNER- EN OOSTPOLDER, ZO WORD JE ALS BOER VANZELF AFGESMOORD

Gerard Sterkenburg

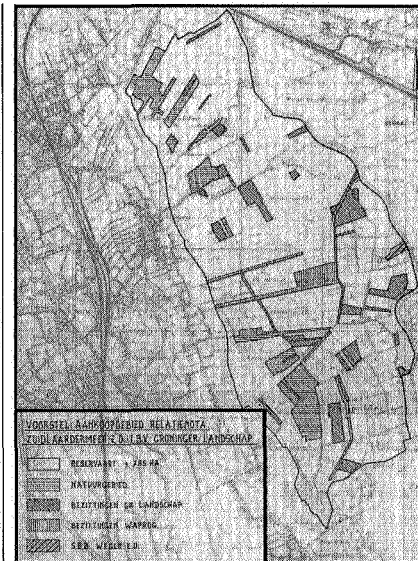
In mei 1982 berichtten Gedeputeerde Staten van Groningen aan de toenmalige Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening in te kunnen stemmen met een voorstel van de Hoofdingenieur Directeur voor Landinrichting, grond- en bosbeheer (gedateerd januari en april 1980) om ca. 785 ha nabij het Zuidlaardermeer/ Drentse Diep en ca. 400 ha in het stroomdal van de Drentse A aan te wijzen als reservaatgebied in het kader van de voorrangsinventarisatie relatienotagebieden. GS drongen aan op toepassing van het instrument beheersovereenkomsten en behielden het recht voor om te zijner tijd hiertoe voorstellen te doen en dan ook de begrenzing als zodanig aan een nader kritisch onderzoek te onderwerpen. Een visie van de directeur-beheerder van de stichting Het Groninger Landschap.

Het huidige voorstel omhelst niet meer dan voortzetting van een jarenlang in dit gebied gevoerd aankoopbeleid door Het Groninger Landschap, met dit verschil dat in dit voorstel tot aanwijzing alle hoger gelegen gronden (essen en houtwalgebieden) van verwerving tbv. reservaatvorming, worden uitgesloten ivm. de in de voorrangsrunde van de relatienota beschikbare hoeveelheid hektaren en de daarvoor aanwezige financiële middelen. In de 2e helft van 1980 was de onrust onder de betrokken agrariërs reden tot het openen van een breed samengesteld overleg dat ook thans nog functioneert. Deelnemers aan dit overleg zijn:

- 1 De gemeente Haren ivm. het te maken bestemmingsplan buitengebied, waarvoor de contouren zijn vastgelegd in een gemeentelijk structuurplan (vastgesteld 26 juni 1978).
- 2 De Hoofdingenieur Directeur land, grond- en bosbeheer.
- 3 Het Hoofd van de Afdeling Beheer Landbouwgronden.

- 4 De H.I.D. voor de bedrijfsontwikkeling.
- 5 De Consulent Natuurbehoud van het Staatsbosbeheer.
- 6 De Stichting Het Groninger Landschap.
- 7 De standsorganisaties.
- 8 De gewestelijke raad van het landbouwschap.

Aangezien het te verwerven reservaatgebied naar een huidige schatting, gerelateerd aan de grondmobiliteit ongeveer 50 jaar in beslag zal nemen en uitgaande van de wens dat ook bij reservaatbeheer zelfstandige boeren blijvend er nu reeds sprake is van een gemiddelde inkomensachterstand in het gebied, werd door alle betrokkenen aangedrongen op een breed onderzoek naar de mogelijkheden, waarbij niet alleen naar het einddoel gekeken wordt, maar ook hoe de problemen in de tussenliggende periode moeten worden aangepakt om de huidige waarden in de nog niet verworven gebieden te handhaven en het beheer van de reeds verworven gebieden bij de bestaande bedrijven onder te brengen, zonder dat de boeren daarvan de dupe worden. Dit onderzoek is thans van start, de in eerste instantie benodigde inventarisaties worden uitgevoerd.

Aanloopgebied

Harener landeigenaren:

"Rijksplannen betekenen langzame dood voor Harener boeren"

Hevig verzet tegen 1200 ha. natuurreservaat

Relatienotagebied voornaamste discussiepunt

WERKGELEGENHEID 150 BOEREN OP HET SPEL

Haren niet akkoord met natuurreservaat

Landbouwvisie Haren

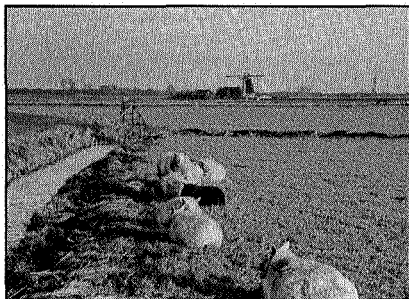
Inmiddels is er vanwege het landbouwschap ten behoeve van de gemeente Haren door E.J.W. Roels een landbouwvisie opgesteld met de volgende konklusies:

1 Bij een omschakeling van grup naar loopstal met bedrijfsverplaatsing onder verbetering van verkaveling, ontsluiting en waterhuishouding kan een goed inkomen per bedrijf worden behaald.

2 De huidige voorgestelde reservaatvorming is slechts voor een deel voor 25% inpasbaar in een dergelijke bedrijfsvoering en dientengevolge onaanvaardbaar en zal leiden tot een koude sanering onder de boeren.

3 Indien de rest van het gebied op korte termijn wordt verbeterd is de landbouw bereid akkoord te gaan met een begrenzing als aangegeven op bijgaand kaartje.

Dit rapport is aan het gemeentebestuur van Haren aangeboden en ook aan GS die ongeveer gelijktijdig akkoord gingen met het voorstel tot aanwijzing. Naar aanleiding van de uit het rapport voortgekomen reacties heeft GS betrokkenen uitgenodigd voor een gesprek, waarin de Landbouwvisie gemeente Haren niet werd overgenomen en het voorstel tot aanwijzing door GS werd gehandhaafd.

Watermolen De Biks aan het Drentse Diep

Relatienota

Reservaatgebieden worden op vrijwillige basis aangekocht.

Het Rijk heeft wel een aankoopplicht, de boer geen verkoopplicht en onteigening kan niet worden toegepast, verkoop aan derden blijft mogelijk. De grondprijzen worden gerelateerd aan de prijsontwikkelingen in een vergelijkingsgebied waar geen aanwijzing plaats zal vinden en kunnen dus nooit tengevolge van de aanwijzing dalen. Indien beheersovereenkomsten worden toegepast gebeurt dit ook op basis van vrijwilligheid, waarbij voor aanvaarde beperkingen een vergoeding wordt uitgekeerd. Bij zware beperkingen meer dan bij lichte. De eerste jaren wordt er een overgangvergoeding extra uitgekeerd ivm. bedrijfsaanpassing (doen of teniet doen van investeringen). De vergoedingen worden aangepast indien een vergelijking met de ontwikkelingen in het vergelijkingsgebied dit aannemelijk maken.

Gezien de krantenberichten is voorlichting over het fenomeen relatienota noodzakelijk. Dat ook de Dienst Landinrichting hiervan doordrongen is blijkt uit de voorlichtingsavond in de streek en het feit dat ook op de jl. gehouden Zuidlaardermarkt in een konstant bemande marktkraam uitleg werd gegeven.

Daar waar het Rijk en de Provincie elk voor 50% de eerst verantwoordelijken bij toepassing van de relatienota zijn geworden voor de reservaatverwerving (beheersovereenkomsten 100% Rijk), is de Stichting Het Groninger Landschap verantwoordelijk voor het te voeren reservaatbeheer in de Onner- en Oostpolder, nadat de verworven gronden aan haar zijn overgedragen (thans ongeveer 140 ha) (de overige reservaatgebieden zullen worden beheerd door het SBB). Een eerste globale aanzet voor het beheer van de in het voorstel aangewezen reservaatgronden is in november 1981 door mij aan de boeren in de streek uiteengezet. Er is niet uitgegaan van

wat beheer technisch strikt gesproken gewenst is, doch van een door G.J. Baaijens (RIN) ontwikkelde gedachte hoe het met het behoud

Zwanen in de Onnerpolder, op de achtergrond de Harense wildernis

van boerenbedrijven zou kunnen. Hierop is een wenspakket per beheersonderdeel in samenwerking met het Staatsbosbeheer globaal ontwikkeld.

Eerste globale beheersvisie

De Hondsrug, van oorsprong voedselarm en hoog gelegen, is voor de Onner- en Oostpolder van grote betekenis. Hieraan grenst een in breedte variërend veendek dat gevormd is door kwelwater uit de Hondsrug en een 'drempel' ongeveer ten hoogte van de stad Groningen. Het veengebied werd doorsneden door de Hunze of Oostermoersevaart, een beek die de afwatering van de randzone van het Boertangermoer verzorgde en plaatselijk het gebied van grote betekenis voor het voortbestaan.

In dat licht is het om meerdere redenen betreurenswaardig dat er nu juist midden in het gebied een pompstation van de Waprog ligt.

Oproeien tegen de stontstroom

Onderzocht moet worden in welke mate de waterhuishouding van het gebied hierdoor beïnvloed wordt. Op langere termijn kan, volgens Het Groninger Landschap een dergelijke winning in een reservaatgebied niet worden getoleereerd.

Behalve een direkt effect van dit pompstation is er ook een indirekt effect: om een deel van de schade te vermijden wordt water ingelaten vanuit het Drentse Diep en het Zuidlaardermeer - water, dat van een geheel andere samenstelling is dan dat van de Hondsrug.

Drentse diep

Water vanuit de Hondsrug is relatief arm - en daarmee juist kenmerkend voor gematigd voedselrijke omstandigheden -, het water vanuit het Zuidlaardermeer en Drentse Diep vertoont alle kenmerken, zoals zich uit de oeverbegroeiingen laat aflezen, van verrijkt water in zijn laatste stadium, voor het weer zeewater wordt en is daardoor bij uitstek ongeschikt om gematigd voedselrijke systemen te voeden. De waterhuishouding van het gebied zal dan ook nooit in een voor het natuurbeheer gunstige zin kunnen worden geregeld, wanneer dit soort situaties - de keuze tussen verdrogen of vervuilen - blijft voortbestaan.

Ook het kwelwater vanuit de Hondsrug is

echter niet op voorhand van gunstige kwaliteit: intensief landbouwkundig gebruik van de hier gelegen kultuurgronden leidt eveneens tot 'verrijking' van het grondwater. Vandaar dan ook, dat men, vanuit het beheer gezien, zich niet kan beperken tot het grondgebruik van de lager gelegen gronden. Het heeft weinig zin op de lager gelegen gronden te streven naar gematigde voedselrijke situaties als men in feite tegen een 'stontstroom' op moeten roeien. Ook landbouwkundig gezien is er, uiteraard, alles voor om de bedrijven in hun totaliteit te bezien, dus niet alleen dat gedeelte dat nu binnen een omlijning van de relatienota valt, maar ook de overige gronden. Beperkingen in een deel van het bedrijf werken door in andere delen, waaraan geen formele beperkingen gesteld worden. Men behoeft in dit verband maar te denken aan mechanisatiemogelijkheden: het ligt niet in de lijn der verwachtingen dat men, wanneer men omwille van het beheer van natte graslanden met lichtere apparatuur gaat werken, op de hogere gronden ineens zwaardere trekkers ed. gaat gebruiken.

Beheerswensen

De geschetste natuurlijke verschillen en de beschikbare basisgegevens over vogel- en plantenleven leiden in het open weidegebied tot de volgende wensen voor de diverse landschapselementen.

Hooiland

Geen landbouwkundige werkzaamheden anders dan maaien en hooien van eind juli tot begin augustus. Een duidelijk botanisch gericht beheer rekening houdend met enkele kritische weidevogelsoorten als kemphaan en kwartelkoning.

Hooiweide

Afhankelijk van de keuze voor- of naweide,

maaien en hooien resp. eind juli en eind mei. Eind mei dient het maaien onder een aantal beperkingen plaats te vinden om de weidevogels zo veel mogelijk te beschermen bv. maaien vanuit het midden, en gebruik van nestbeschermers, ed.

Het aantal groot vee-eenheden/ha zal afhankelijk zijn van de verhouding van beweide gronden en gronden voor ruwvoer. Rollen, slepen, ed. moet gebeuren voor 15 april. Bij de mestgift is kunstmest niet uitgesloten. Ruige stalrest evenwel verdient de voorkeur, omdat de graslandstructuur hiermede aantrekkelijker wordt voor bv. de grutto.

Weiland

Landbouwkundige werkzaamheden als bemesting, slepen, rollen, eggen dienen zo vroeg mogelijk plaats te vinden, zo mogelijk voor 15 april.

De mestgift mag de 100 kg stikstof/ha niet overschrijden. Ook hier bij voorkeur vaste stalrest. Kunstmest is niet uitgesloten. Het aantal groot vee-eenheden dient ook hier te worden bepaald naar de verhouding van beweide gronden en gronden voor hooivoer.

Pompstation WAPROG

Waterhuishouding

Voor de laagste terreingeeltonen (hooiland) dienen de streefpeilen 0 cm in de winter en min. 30

cm in de zomer (gemiddeld) te worden voorgestaan. Daardoor verkrijgt men een door de lokaal aanwezige kleine hoogteverschillen een bepaalde variatie. De Onner- en Oostpolder kennen veel reliëf. Ook vanuit botanisch oogpunt is dit aan te bevelen (hoog-laag en droog-nat overgangen).

Voor hooiweide en weiland kunnen de volgende peilen worden nagestreefd:

van 15 april - 15 oktober 10 - 30 à 70 cm beneden mv.

van 15 oktober - 15 april 0 - 15 à 30 cm beneden mv.

Natuurterrein

De matig voedselrijke milieus van de petgaten moeten zo veel mogelijk omringd worden met hooilandbeheer. Rietlanden dienen in de winter te worden gemaaid. Voor het handhaven van verschillende verlandingsstadia kan het uitgraven van reeds verlande petgaten worden overwogen als ook het kappen van broekbos. Vuil dient uit de petgaten te worden verwijderd. Plaatselijk storende beplantingselementen moeten worden gekapt en/of verwijderd.

Petgat in de Oostpolder

Lijnelementen

Houtsingels en houtwallen moeten worden onderhouden (1x in bv. 10 jaren) en zo nodig

worden gerestaureerd. Het net van halfverharde en onverharde ontsluitingswegen dient te worden gehandhaafd voor wat betreft de Onnerpolder en de Oostpolder. De wegen moeten uitsluitend worden gebruikt voor het landbouwverkeer. Zij dienen in geen geval een recreatieve functie te krijgen. Slotenpatroon zo handhaven. Sloten ca. waterlopen moeten 1x per jaar worden onderhouden, aangezien dat machinaal moet gebeuren, verdient een jaarlijkse eenzijdige opschoning van waterlopen de voorkeur.

Om tot een dergelijk verantwoord beheer te komen moet men zich de doelstellingen realiseren en kijken hoe die het beste kunnen worden gehaald. Waar boerderijverplaatsing op voorhand uitgesloten is, ligt een geleiding van het grondgebruik voor de hand, in die zin, dat de dichter bij huis gelegen terreindelen intensiever gebruikt zullen (kunnen) worden dan de verderaf gelegen.

Daardoor worden ook eventuele kulturechnische knelpunten geheel of gedeeltelijk in de bedrijfsvoering opgevangen en opgelost. Zo zal bij gebruik als onbemest hooiland van de meest veraf gelegen percelen de draagkracht nauwelijks een probleem vormen. Op het ogenblik dat daar een snede gemaaid kan worden is het groeiseizoen zover voortschreden en ook de grondwaterstand zover gedaald dat het land voldoende draagkrachtig is, althans bij een aangepaste mechanisatie. Een moeilijkheid van dit gebied is, dat een deel van het hooiland betrekkelijk dicht bij huis ligt, nl. rondom de petgaten. De op het oog meest logische geleiding van het terrein wordt daardoor onderbroken - maar dat is een natuurlijk gegeven.

Het grondgebruik van het relatienotagebied moet dan ook, op grond hiervan, plaats vinden vanuit de klassieke basis: Onnen en Noordlaren. Aangezien de meeste bedrijven hier gekoncentreerd zijn, zal dat niet op grote problemen stuiten. De meest westelijke en oostelijke gron-

den kunnen dan als weiland gebruikt worden. Te midden daarvan komt een gebied waar gebruik voor hooiwinning, met voor- of naweide kan voortvloeien uit natuurlijke beperkingen. Bij hogere grondwaterstanden ligt naweiden meer voor de hand dan voorweiden. Voorwaarde vanuit het beheer is dan wel, dat wanneer een bepaalde gebruiksvorm gekozen is, ook konsekvant aan die keuze vastgehouden wordt. Konstanztheid in het handelen is een eerste voorwaarde in het natuurbehoud.

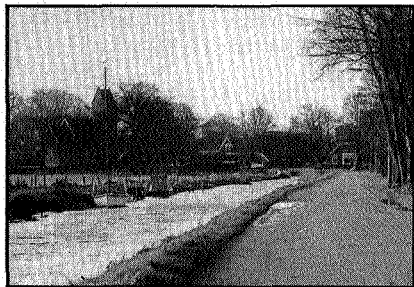

Oeverlanden Zuidlaardermeer

Landbouw in een beheersgebied

Om tot een goede beheersopzet te komen, is nodig vanuit de beheerswensen tot een landbouwkundige vertaling te komen. De juiste gang van zaken lijkt ons om allereerst een raming te doen van het voortbrengend vermogen van de gronden bij gegeven bestemmingsnivo's en ontwateringssituaties, rekening houdend met een aangepast mechanisatienivo. Een onduidelijkheid daarbij is, tot op zekere hoogte, de voederwaarde van het gewonnen produkt. Van betrekkelijk voedselarm 'gegroeid' gras zijn overigens analyses beschikbaar en er is ook enige praktijkervaring voor wat betreft de verwoering van dit materiaal aan dieren met een hogere produktie dan de ca. 3000 kg melk per laktatieperiode die destijds gebruikelijk was.

De graslandproductie van het relatienotagebied en die van de aangrenzende gebieden vormen de sleutel voor de omvang van de veestapel die kan worden gevoed, althans tot op zekere hoogte.

Noordlaren

Denkbaar is immers dat met een minimum aan hooi wordt gevoerd net voldoende om in de behoefte aan voedsel te voldoen - en dat de rest van de voederbehoefte gedekt wordt door aangekocht hooi en krachtvoer. Op die wijze is dan nog een zeer hoge veebezetting te realiseren.

Dat lijkt ons niet de bedoeling. Er moet daarom een mineralenbalans opgesteld worden op een zodanige wijze, dat duidelijk wordt dat er geen overschotten ontstaan. Bij een keuze voor een bepaalde melkgift is wel aan te geven hoeveel krachtvoer nog nodig is om die productie te halen en kan ook de mineralenbalans opgesteld worden.

Vervolgens dient te worden nagegaan hoeveel tijd er met veldwerkzaamheden (behalve de gebruikelijke, als maaien, schudden, wiersen, etc. ook slootonderhoud, onderhoud van evt. singels en/of houtwallen ed.) benodigd is.

Daarin zit enige variatie, verband houdend met eventuele verschuivingen in de verhouding tussen de verschillende beheerseenheden (weiland, hooiland, hooiland met voor- of naweide).

Door vervolgens het arbeidsaanbod voor deze activiteiten op de beschikbaarheid te delen komt men tot een berekening van het aantal voor het beheer benodigde bedrijven. Per bedrijf kan vervolgens een beheersovereenkomst worden gesloten op basis van vrijwilligheid waarbij de gebruiksindeling in weide, hooiweide en hooiland flexibel is.

Het lijkt voor de hand liggend om berekeningen te verrichten in samenwerking met de Prov.

Direktie voor de Bedrijfsontwikkeling. Het eenvoudigste is om dat te doen in de vorm van een bedrijfsbegroting voor het totale gebied, dus het gebied dat nu wordt gebruikt door alle bedrijven die gronden in de Onner- en Oostpolder hebben. Mogelijk blijkt dan dat er 'teveel' of 'te weinig' bedrijven zijn. Uit de berekening kan dan ook duidelijk worden welke financiële te-

genprestatie van de Overheid verlangd wordt om dit beheer via beheersovereenkomsten mogelijk te maken.

Vroegere vuilstort van Haren

Wij pleiten ervoor om, anders dan nu gebruikelijk, de financiële tegenprestatie af te meten aan bv. het vergelijkbaar inkomen en niet aan een vergelijkingsgebied, terwijl ook investeringen in het bedrijf mogelijk moeten blijven. Dit opdat de achterstand in de bedrijven die er gemiddeld nu al is wordt ingehaald.

Naar onze overtuiging kunnen op deze wijze meer bedrijven bestaan dan wanneer Noordlaren en Onnen op de thans gebruikelijke manier een landbouwkundige ontwikkeling doormaken.

Bovendien zal er op de door ons geschetste wijze een werkelijke relatie tussen landschap, natuur, milieu en landbouw ontstaan en blijven bestaan.

Blijvende inschakeling, door toevoeging aan de bestaande bedrijven, van onze bezittingen zal mogelijk worden, indien daarvoor via een pachtwetwijziging mogelijkheden geschapen worden, dan wel een beheerswet wordt opgesteld. Kriterium daarbij zal voor ons zijn dat de beheersdoelstelling redelijkerwijs gehaald wordt.